

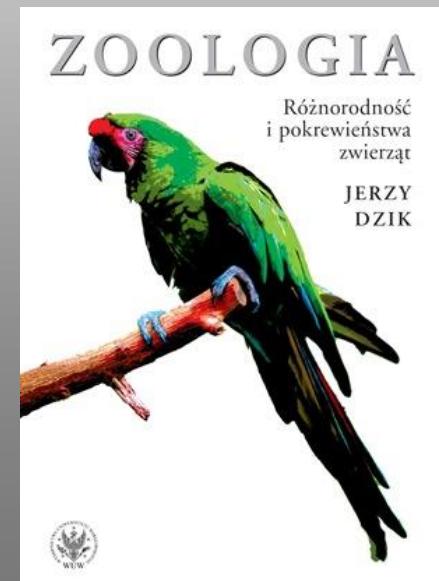
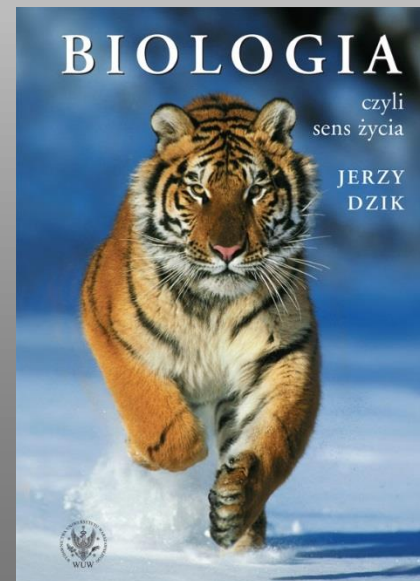
Zoologia **9.**

BEZSZCZĘKOWCE I RYBY

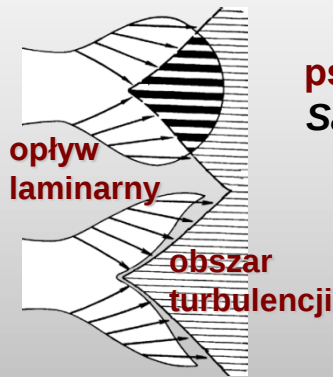
Jerzy Dzik

*Instytut Paleobiologii PAN
Instytut Zoologii UW*

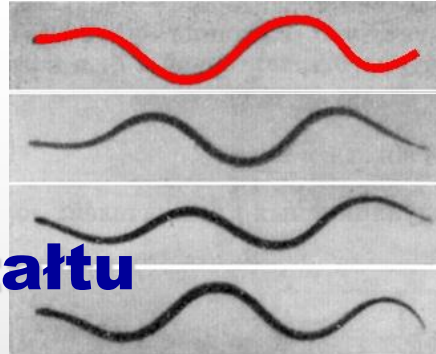
Warszawa 2019

IDEA rybiego kształtu

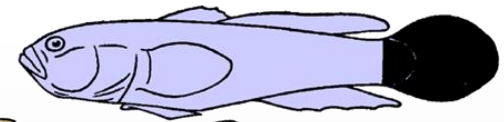
węgorz
Anguilla

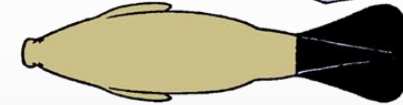
pstrąg
Salmo

babka
Gobius

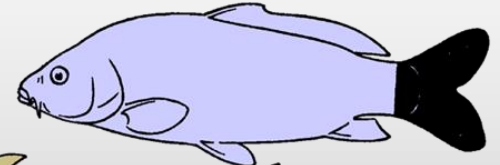
manat
Trichechus

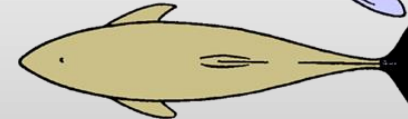
lin
Tinca

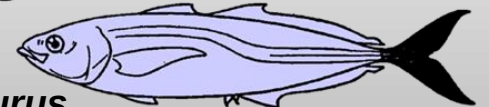
karp
Cyprinus

morświn
Phocaena
max. 40 km/h

Trachurus

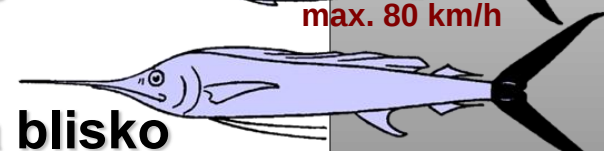

tuńczyk
Thunnus

max. 80 km/h

Istiophorus
max. 96 km/h

- undulacyjny napęd najefektywniejszy na końcu ciała: płetwa ogonowa
- płetwy brzuszne, grzbietowa i analna blisko środka ciężkości wspomagają siłę bezwładności
- turbulencje przy krawędzi spływu strzępią płetwę

kształt płetw powiązany z prędkością pływania

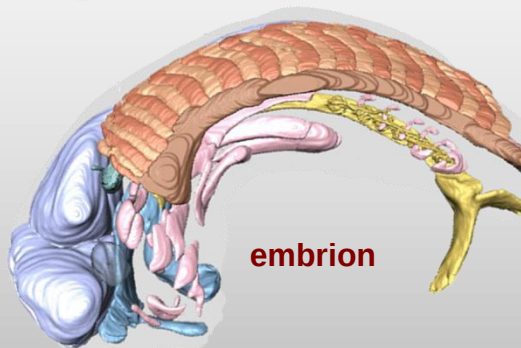
AGNATHA

ŚLUZICE

keratynowy szkielet szczęk

Myxini

Myxine

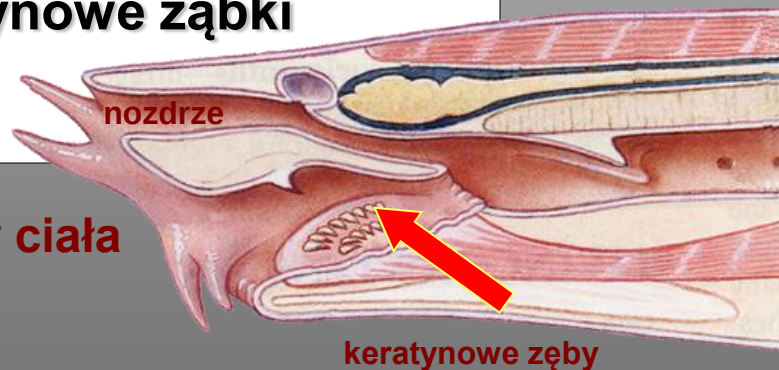

Eptatretus

- nieliczne otwory skrzelowe (ujścia mogą się łączyć)
- fizjologia i aparat gębowy wiążą z konodontami
- ale zamiast fosforanowych keratynowe ząbki
- z obumarłych komórek

niezdolne do regulacji jonowej płynów ciała

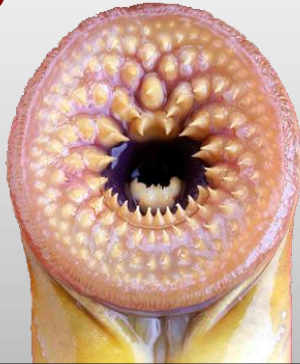
AGNATHA

MINOGI

plan budowy kręgowca

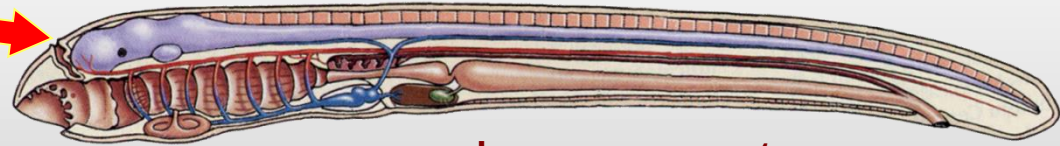
Petromyzoni

nozdrze

szczeliny skrzelowe

Lampetra

larwa ammocoetes

oko ciemieniowe

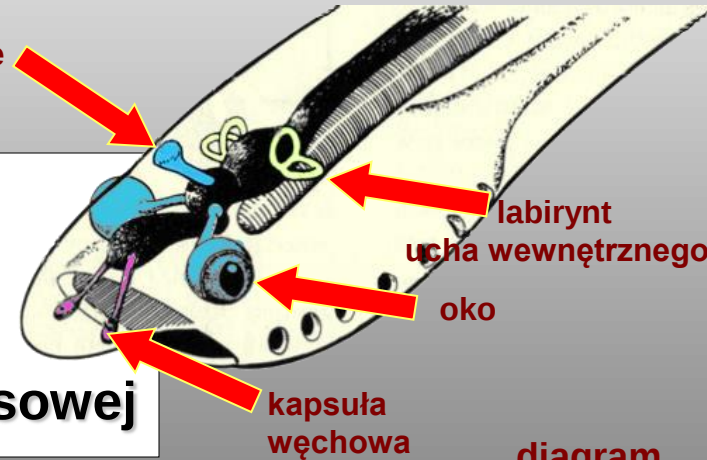

diagram
rozmieszczenia
zmysłów

- nieliczne otwory skrzelowe
- bez szkieletu mineralnego (wtórnie?)
- przyssawka odizolowana od jamy nosowej

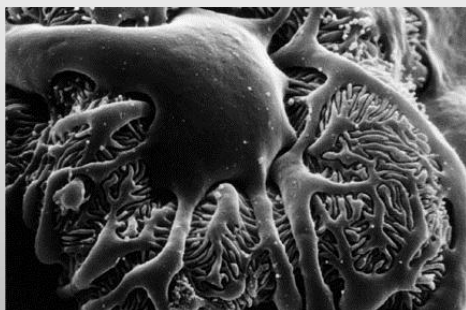
zachowały pełny zestaw organów zmysłu

nefrostom

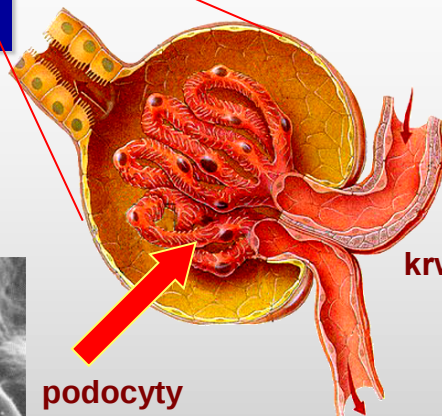
AGNATHA

KANALIKI nerkowe

Petromyzoni

larwa minoga *Petromyzon*

podocyty
glomerulus

kanalik
nerkowy

naczynie
krwionośne

naczynie
krwionośne

moczowód

żyła tętnica

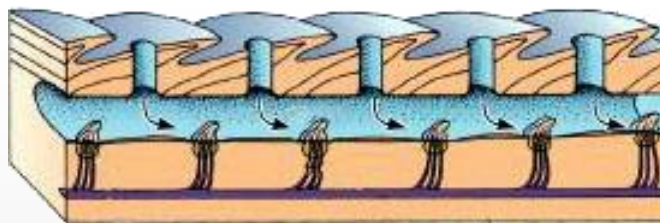
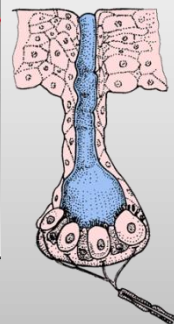
glomerulus

śluzica *Myxine*

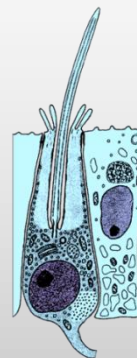
- usuwanie metabolitów ultrafiltracją przez błonę podstawną pod ciśnieniem krwi
- długie kanaliki nerkowe minogów umożliwiają odzyskiwanie soli z moczu

możliwość życia w wodach wysłodzonych od 480 mln lat

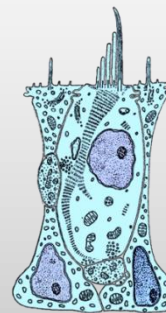
VERTEBRATA NOWE zmysły

kanal *linea lateralis* ryby

osłonica
Ciona

minóg
Lampetra

zmysł przepływu

- zachowały odczuwanie przepływu – *linea lateralis*
- dodawanie łuków limfatycznych labiryntu dostosowaniem do trójwymiarowości przestrzeni
- odczuwanie i generowanie pola elektrycznego

odbieranie sygnałów przewodzonych przez wodę

labirynt ucha
wewnętrznego

ryba
dwudyszna
Neoceratodus

rekin
Chlamydoselachus

minóg
Lampetra

śluzica
Myxine

VERTEBRATA

KOŚĆ powstanie

kanaliki
dentynowe

osteostrak
Tremataspis

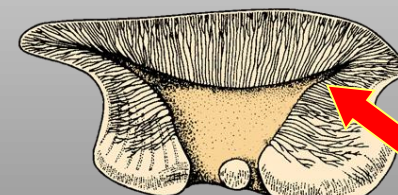
0.2 mm

osteocyty

0.1 mm

heterostrak
Psammosteus
400 mln lat

- **emalia** lita, wydzielana od zewnątrz
- **dentyna** od wewnątrz, z wypustkami komórek mezodermalnych
- **kość** z inkorporowanymi komórkami

heterostrak
Thelodus

0.1 mm

kanaliki
dentynowe

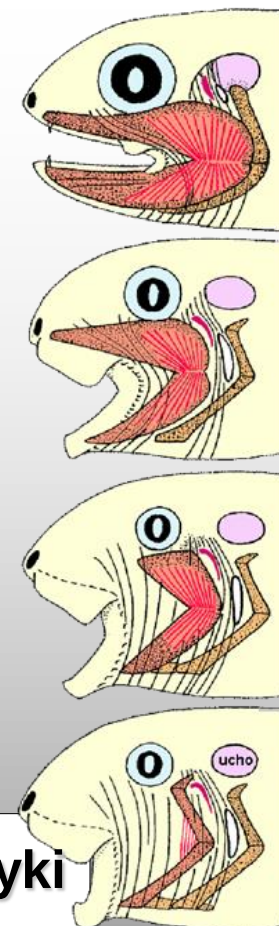
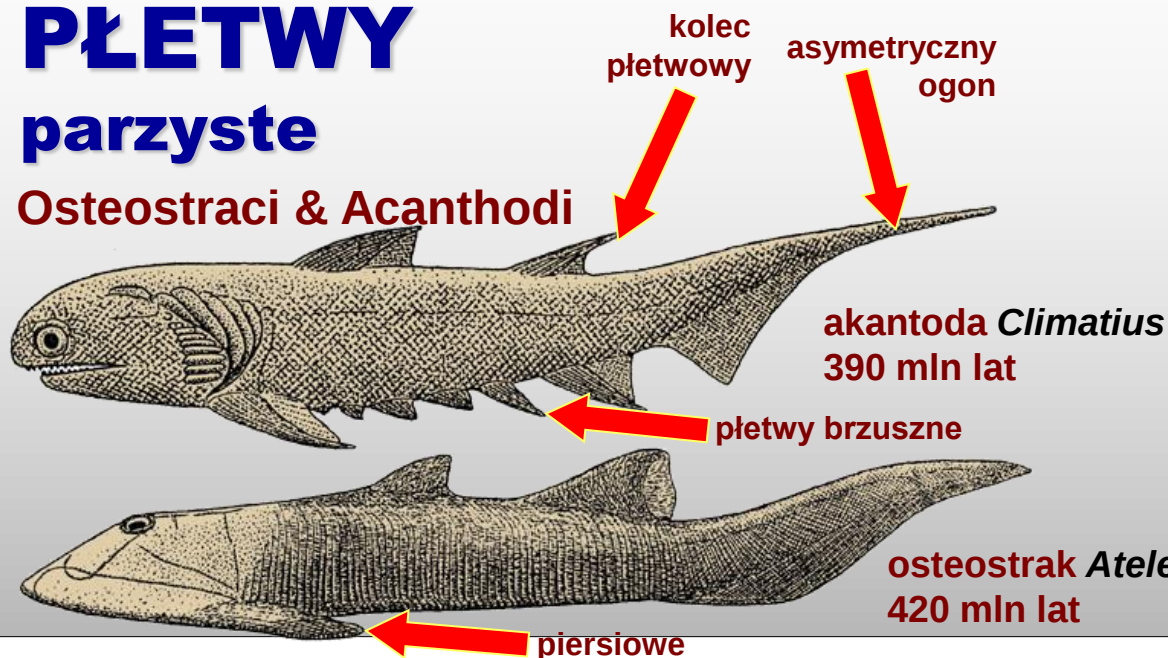
kość uzupełniła dentynę; zastępuje chrząstkę szkieletu osiowego

AGNATHA/PISCES

PŁETWY

parzyste

Osteostraci & Acanthodi

- płetwy piersiowe do szybowania – z braku hydrostatyki
- asymetryczny ogon unosi tył ciała
- szczęki z pierwszego łuku skrzelowego; z drugiego (gnykowego) kostka słuchowa i szkielet języka

dwie płetwy grzbietowe są pierwotną cechą ryb

CHONDRICHTHYES

REKINY

pierwotne

Selachii

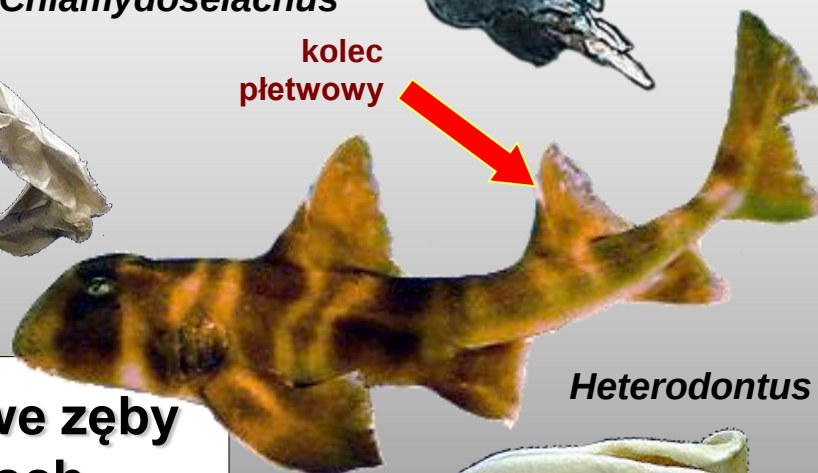
Chlamydoselachus

zab

spirale
zębowe

kolce
płetwowy

Heterodontus

- pierwotnie wielowierzchołkowe zęby do przytrzymywania, w spiralach
- kolce na dwu płetwach grzbietowych
- morskie – mocznik w płynach ciała

ryby są pełnomorskie wtórnie

kapsuła jajowa

CHONDRICHTHYES

REKINY

tnące zęby

Selachii

ewolucja spirali
zębowej

od 130 mln lat

Isistius

Hexanchus

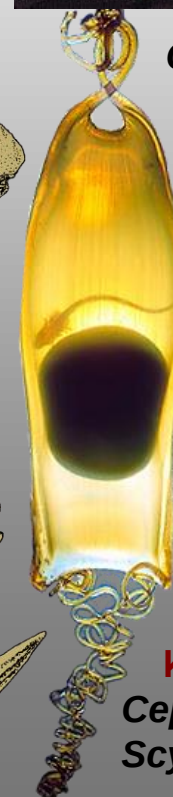
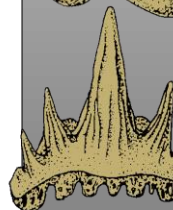
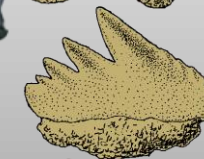
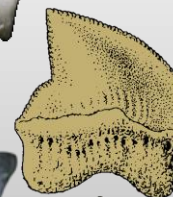
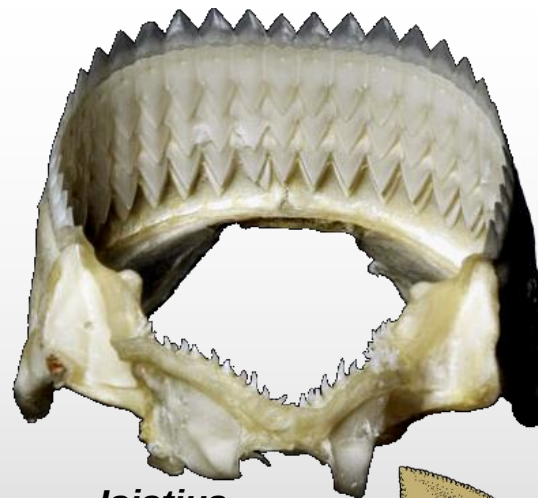
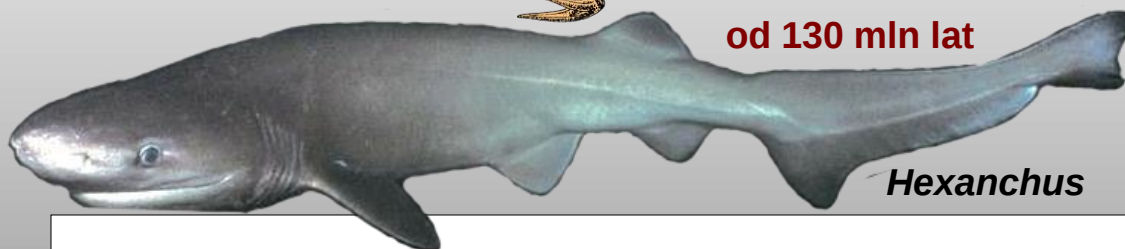
Carcharocles
20 mln lat

kapsuła jajowa
Cephaloscyllium
Scylliorhinus

Phoebodus
370 mln lat

- spłaszczenie zębów i rozluźnienie ich związków w spirali umożliwiło cięcie
- pojedyncza płetwa grzbietowa bez kolca
- płaskie kolagenowe kapsuły jajowe

zęby pierwotnie tylko do chwytania

CHONDRICHTHYES

REKINY

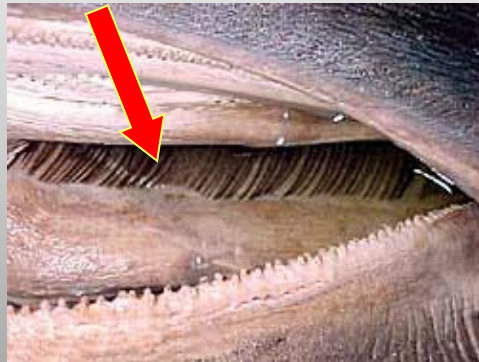
wielorybie

Selachii

Rhincodon

zęby

10 mm

Cetorhinus

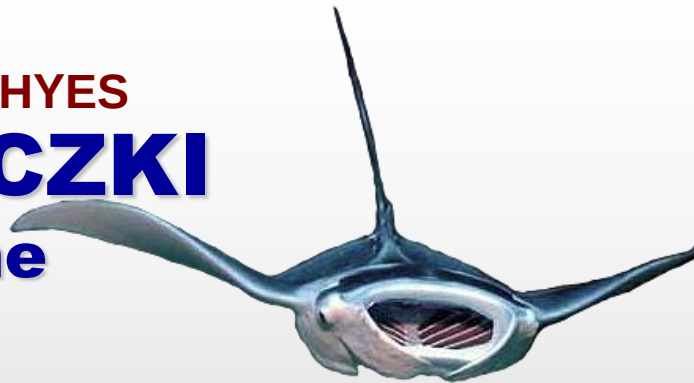
szkielet
wyrostka
filtracyjnego

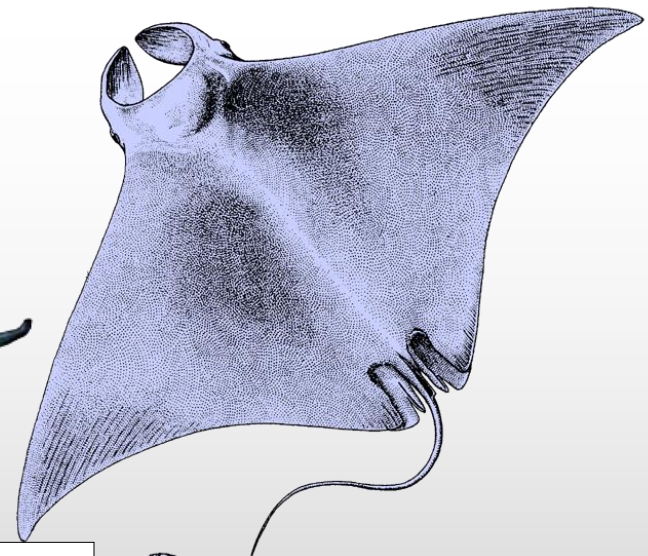
- filtrują zooplankton wyrostkami skrzel
- zmiennocieplność daje przewagę nad wielorybami w niskoproduktywnych morzach

przejście od nektonowego drapieżnictwa do filtracji

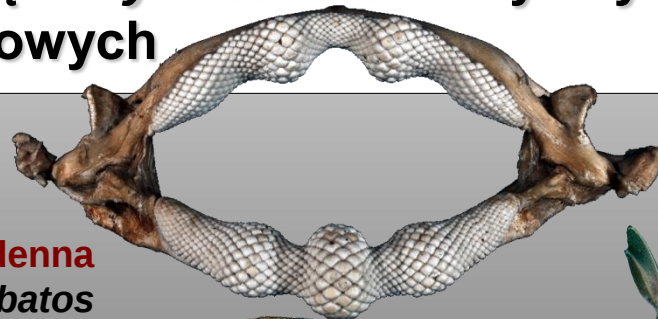
CHONDRICHTHYES
PŁASZCZKI
pelagiczne
Batoidei

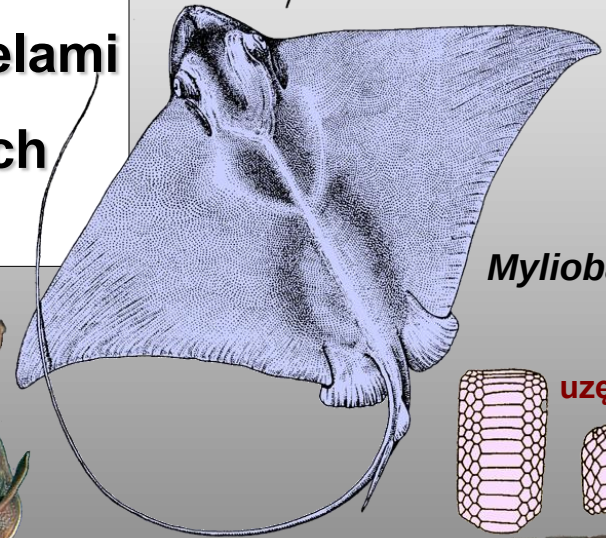
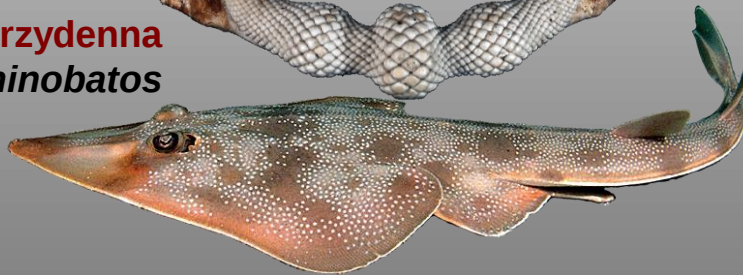
planktonożerna *Manta*

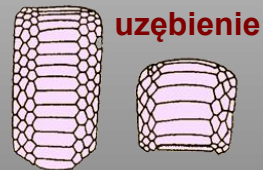
- płaszczyki *Manta* filtrują plankton skrzelami
- wywodzą się z *Myliobatis* o masywnych płytach zębowych

przydenna
Rhinobatos

Myliobatis

uzębienie

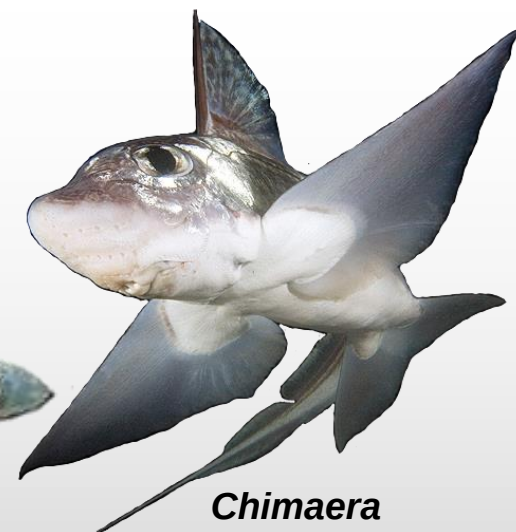
od bentosowego wyżerania mięczaków do planktonożerności

HOLOCEPHALI

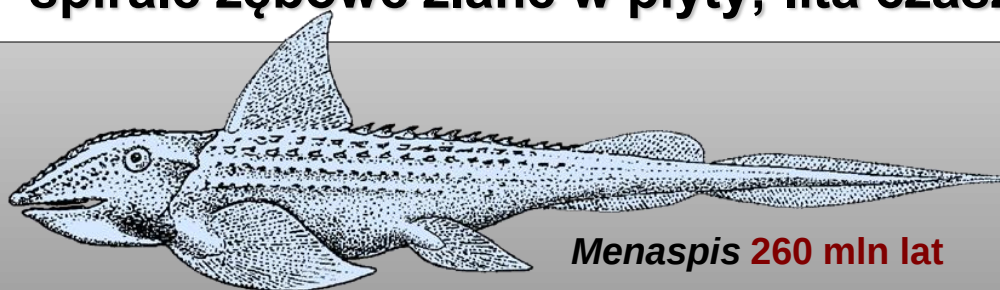
CHIMERY

podwodne skrzydła

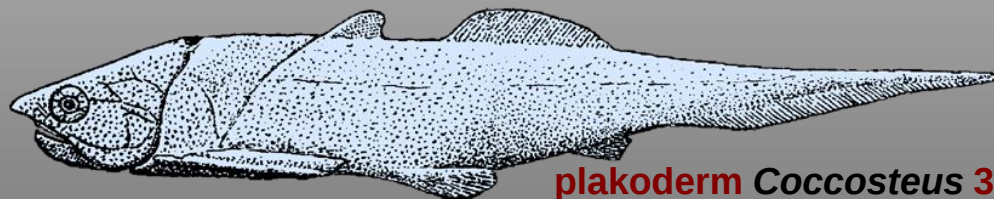
- lokomotoryczne płetwy piersiowe
- spirale zębowe złane w płyty; lita czaszka

Chimaera

Menaspis 260 mln lat

plakoderm *Coccosteus* 370 mln lat

dzisiejsza

170 mln lat

chimery są pokrewne dewońskim pancernym plakodermom

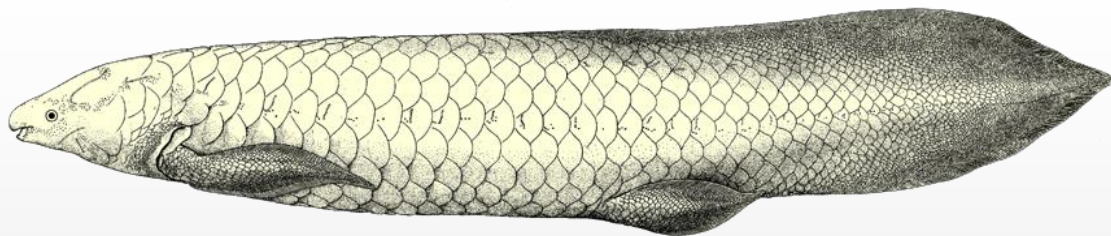
kapsuła jajowa
Callorhynchus

SARCOPTERYGII

PŁUCA

i mięśnie płetw

Dipnoi

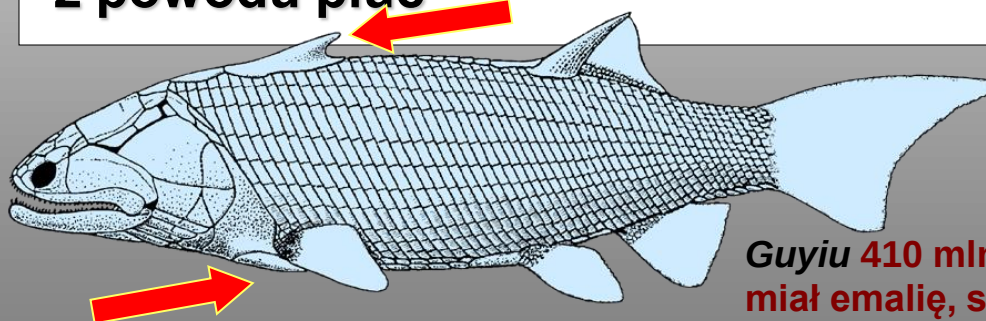

dwudyszna *Neoceratodus* Australia

kijanka dwudysznej
Protopterus Afryka

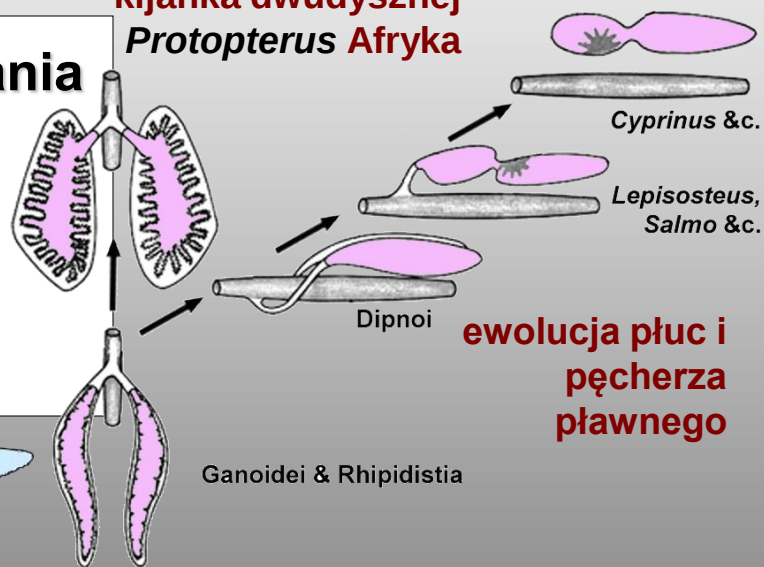
- płuca to adaptacja jelita do oddychania powietrzem w płytkich zbiornikach
- umięśnione płetwy piersiowe do stabilizacji ciała niestatecznego z powodu płuc

Guyu 410 mln lat

miał emalię, spirale zębowe i kolce płetwowe

powłoka emalii tracona wielokrotnie w ewolucji łusek

SARCOPTERYGII

LATIMERIA

lokomocja

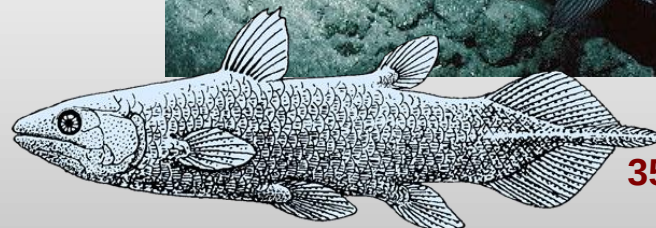
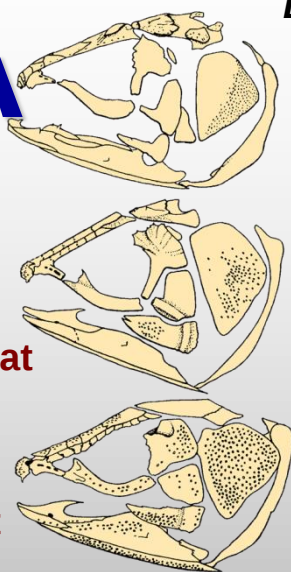
Crossopterygii

reliktowa
Latimeria

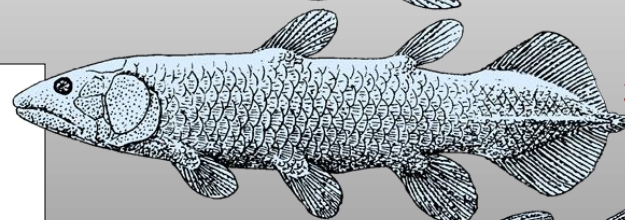

145 mln lat

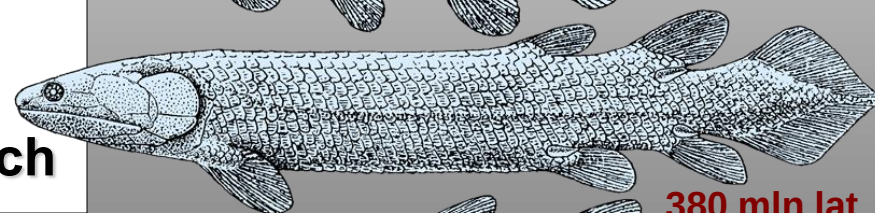
135 mln lat

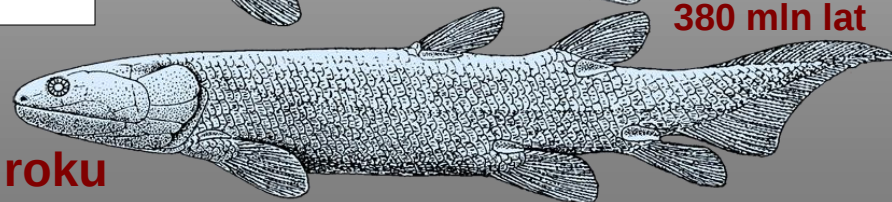
350 mln lat

370 mln lat

380 mln lat

- głębokowodna – nie ma płuc;
mocznik w płynach ciała
- napęd płetwami parzystymi,
ogon tylko przy nagłych ruchach

ewolucyjny relik – odkryty w 1938 roku

OSTEICHTHYES

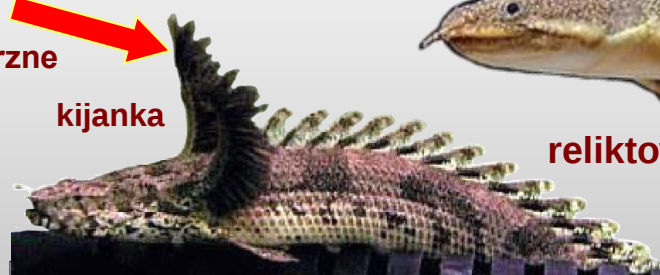
KIJANKI

kostnoszkieletowych

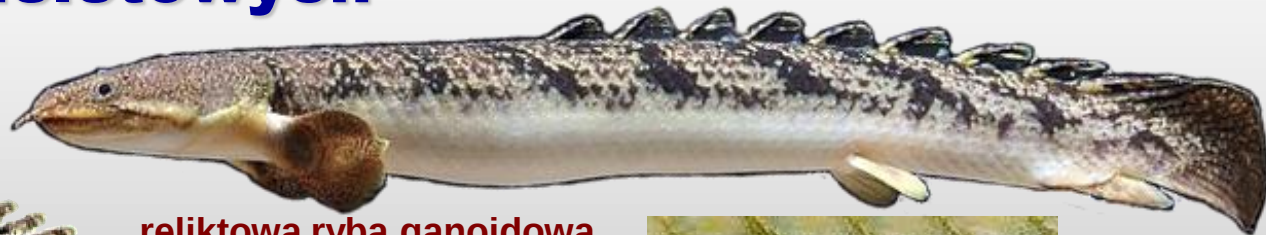
Ganoidei

skrzela
zewnętrzne

kijanka

reliktowa ryba ganoidowa
Polypterus Afryka

umięśniona
nasada
płetwy

łuski
ganoinowe

- zewnętrzne skrzela to przystosowanie do życia w okresowych zbiornikach
- stadium kijanki i płuca pierwotne
- innowacją pojedyncza płetwa grzbietowa

dziś relikty Gondwany

umięśniona nasada płetwy

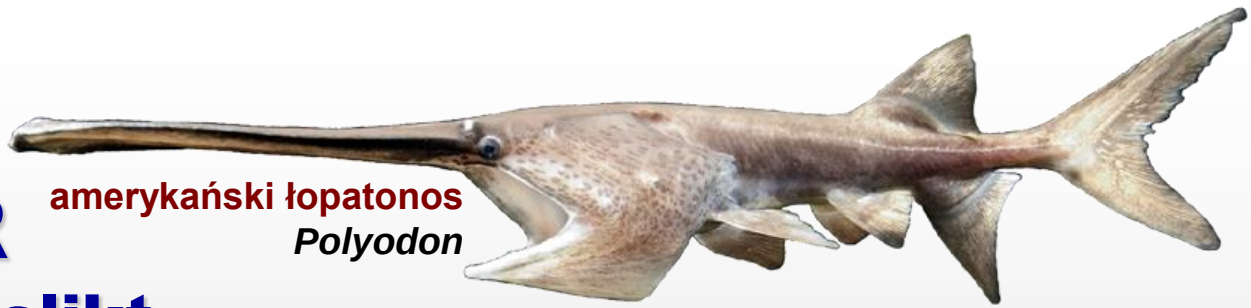
ganoidowa
Cheirolepis
370 mln lat

OSTEICHTHYES
JESIOTR

zmieniony relik

Acipenseri(formes)

amerykański łopatonos
Polyodon

jesiotr *Acipenser*

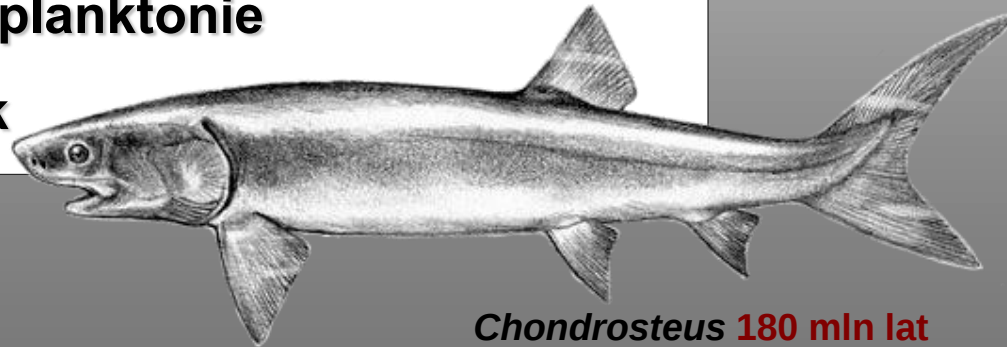

chiński pra-łopatonos
Protopsephurus
135 mln lat

- potomek ryb ganoidowych – asymetria ogona, jedna płetwa grzbietowa, słabe skostnienie kręgosłupa
- położenie otworu gębowego przystosowaniem do żerowania na dnie lub na planktonie
- redukcja uzębienia i łusek

wcale nie pierwotna biologia

Chondrosteus 180 mln lat

OSTEICHTHYES

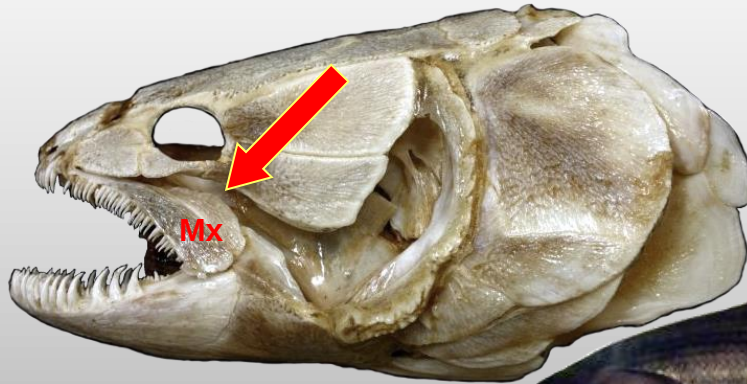
PRZEJŚCIE do cienkołuskich

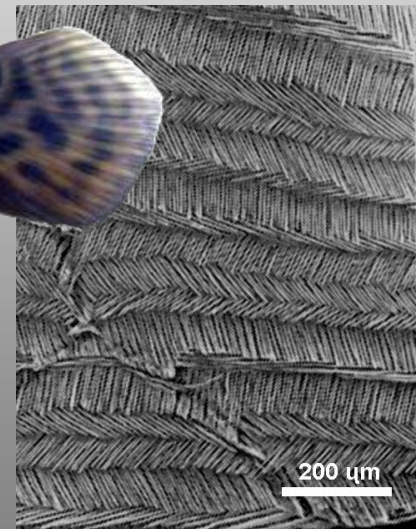
gar *Lepisosteus*

łuski

amia *Amia*
z ruchomą Mx

- łuski pierwotnie kostne z emalią
- redukowane do kolagenowej "sklejki"

zwinność i drapieżnictwo zwalniają z pasywnych zabezpieczeń

włókna kolagenu
w łusce *Neoceratodus*

TELEOSTEI

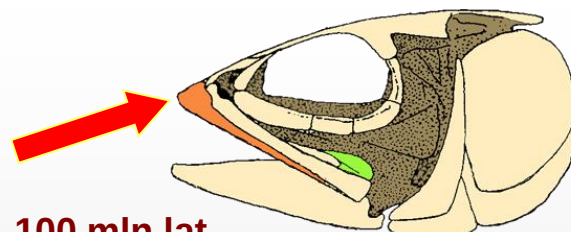
RYBY OŚCISTE

elastyczność czaszki

- luźne połączenie kości czaszki
wzmacnia i rozszerza chwyt szczęk
- cienkie łuski i zagłębione kości skórne
– mniejsze koszty ale słabsza osłona
- ości przejęły funkcję
zniechęcania drapieżników

analogia do ewolucji jaszczurek i węży

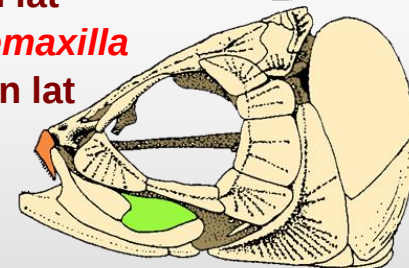
praemaxilla

100 mln lat

rozrost praemaxilla

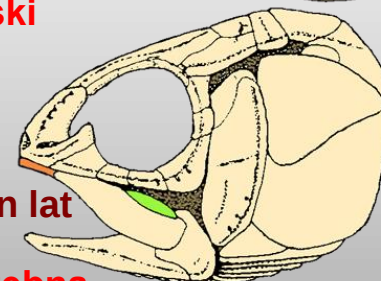
140 mln lat

cienkie łuski

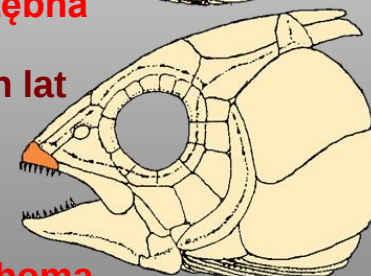
230 mln lat

maxilla bezzębna

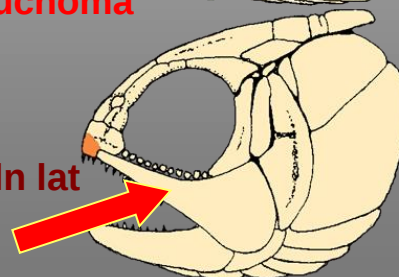
270 mln lat

maxilla ruchoma

350 mln lat

maxilla pierwotnie uzębiona

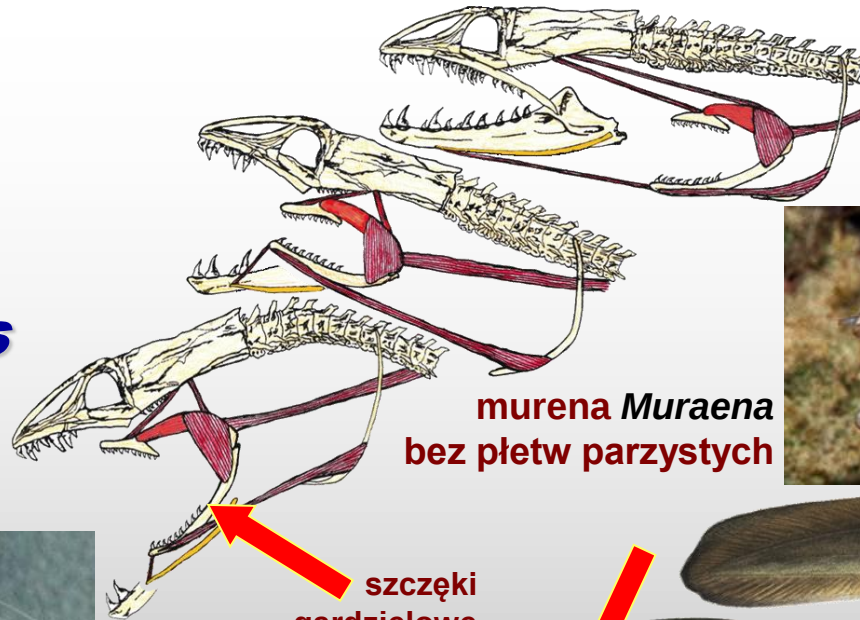

TELEOSTEI

LARWA

leptocephalus

Anguilli(formes)

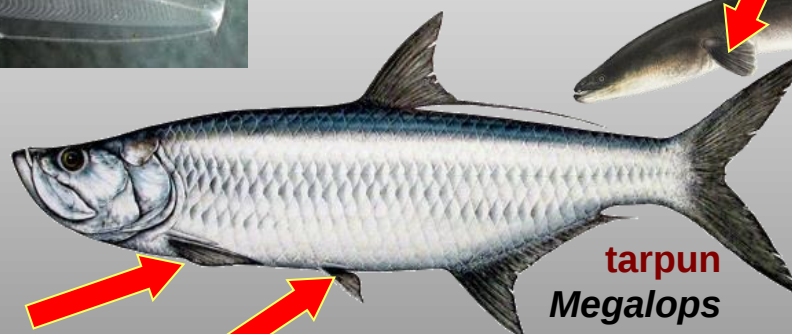

murena *Muraena*
bez płetw parzystych

larwa *leptocephalus*

szczęki
gardzielowe

tarpun
Megalops

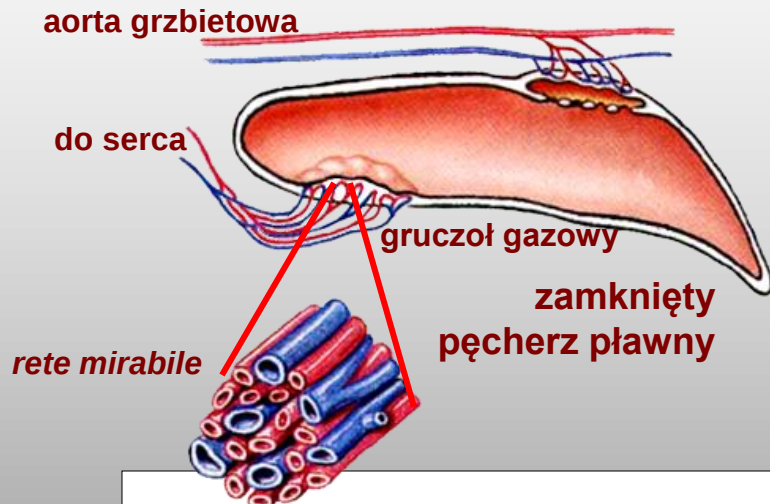
węgorz *Anguilla*
bez płetw brzusznych

- larwa wiąże węgorze z tarpunami
- sztywne szczęki przejawem pierwotności

wczesne specjalizacje anatomii

TELEOSTEI

PŁETWA tłuszczowa

- pysk wysuwany
- dodatkowa płetwa bez szkieletu
- pęcherz wyłącznie organem hydrostatycznym

łosoś *Salmo*

płetwa tłuszczowa

głębinowe
Myctophum
z fotoforami

planktonożerny śledź
Clupea

śledzie utraciły płetwę tłuszczową

TELEOSTEI

KARPIOWATE

podwodny słuch

płetwa tłuszczowa

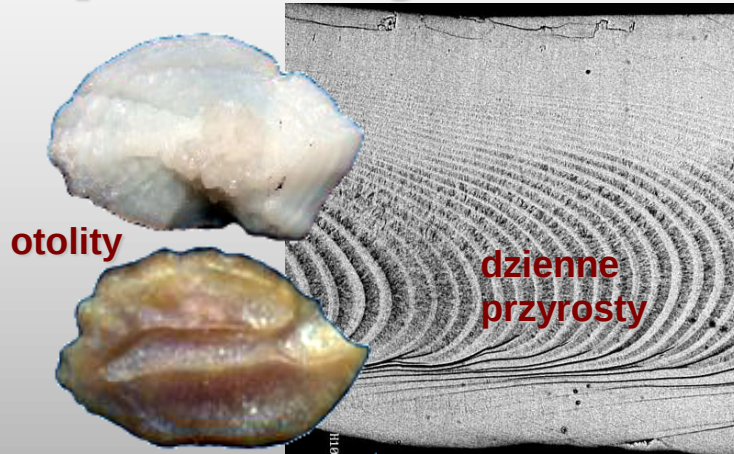
pirania
Pygocentrus

zęby gardzielowe
certy
Vimba

zebrafish
Danio rerio

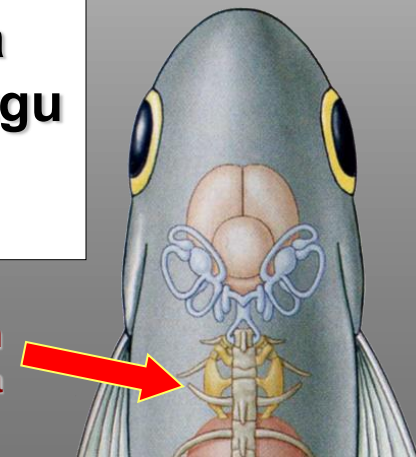
otolithy

dzienne
przyrosty

- aragonitowe otolithy Teleostei odbiornikami drgań
- karpiowate: zęby gardzielowe oraz organ Webera przenoszący drgania pęcherza pławnego do mózgu
- *maxillae* wyparte z krawędzi szczęk

piranie zachowały płetwę tłuszczową

organ
Webera

TELEOSTEI

SZCZUPAK a ryby latające

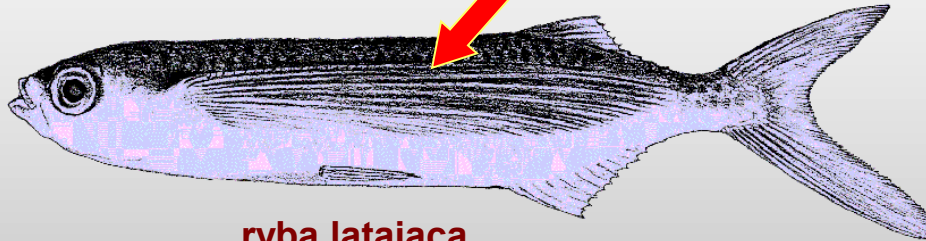
szczupak *Esox*

słodkowodna *Umbra*

ryba latająca
Exocoetus

belona
Belone

- wszystkie płetwy nieparzyste przesunięte do tyłu umożliwiają nagły atak lub ucieczkę
- powiększony dolny płąt ogona napędza nawet po wynurzeniu ciała z wody

płetwa tłuszczowa wyparta przez grzbietową

TELEOSTEI

OKONIOWATE

ewolucja lokomocji

Perci(formes)

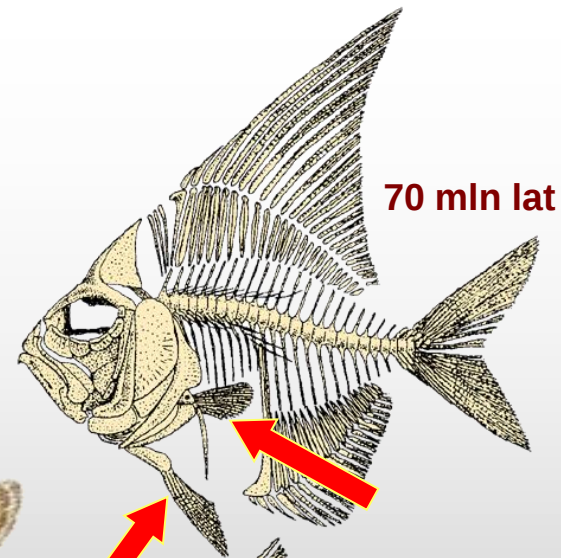
słodkowodny
jazgarz *Acerina*

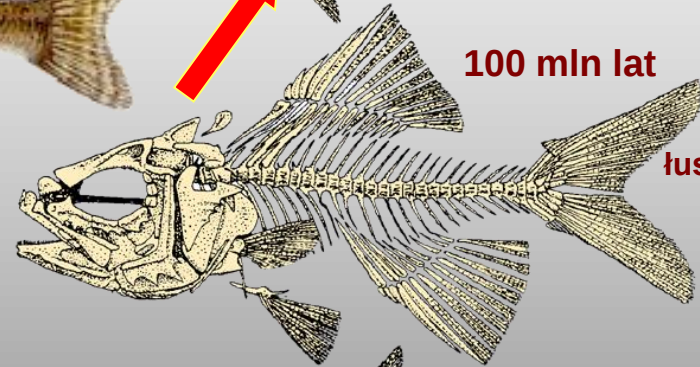
morska *Beryx*

- płetwy brzuszne przed piersiowymi
- kolce płetwowe, grzebykowate łuski, zagłębione kości czaszki

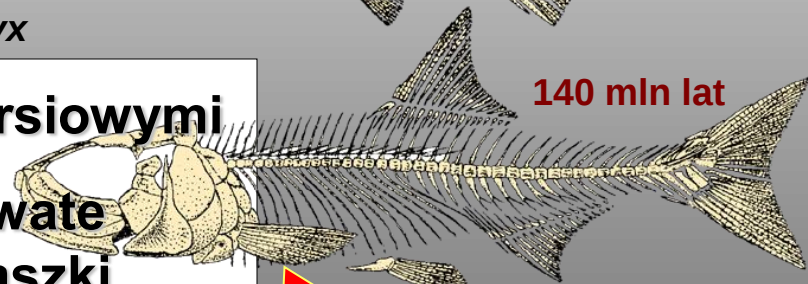
płetwy brzuszne pod środkiem masy ciała

70 mln lat

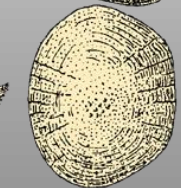
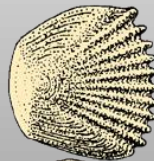

100 mln lat

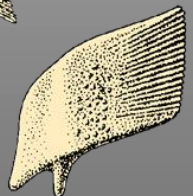

140 mln lat

łuska ktenoidalna

cykloidalna

łuska ganoinowa

TELEOSTEI **ZANIK** ogona

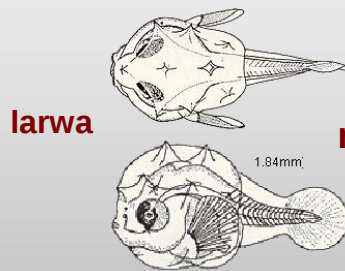
Gasterostei(formes)

Ranzania Molidae

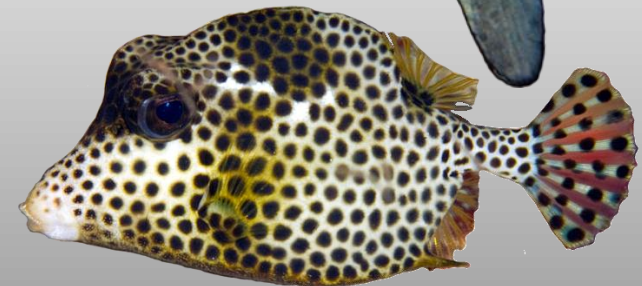

meduzożerna *Mola*
największa cienkołuska

larwa

- tarcze kostne i kolce już u ciernika
- elastyczny lub lity pancerz tułowiowy u rafowych

rafowa *Lactophrys*
Ostracidae

ciernik *Gasterosteus*

płetwa ogonowa nieużyteczna przy powolnym ruchu

TELEOSTEI

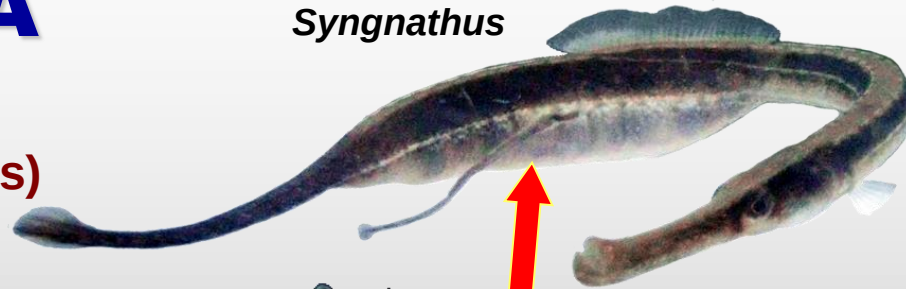
ZAMIANA

ról płetw

Gasterostei(formes)

- płetwa ogonowa zanika
- funkcje ogona przejęła płetwa grzbietowa

samiec igliczni
Syngnathus

torba lęgowa

konik morski
Hippocampus

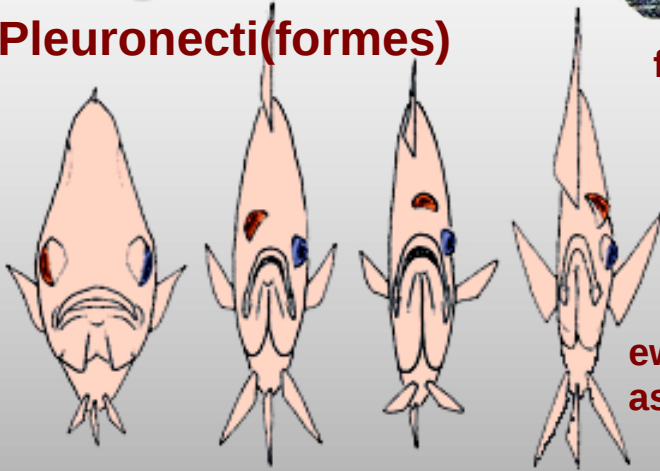
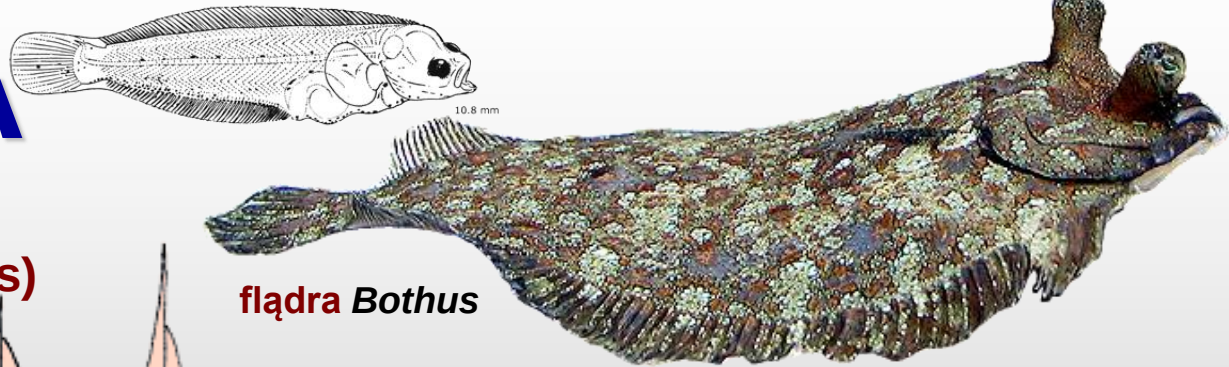
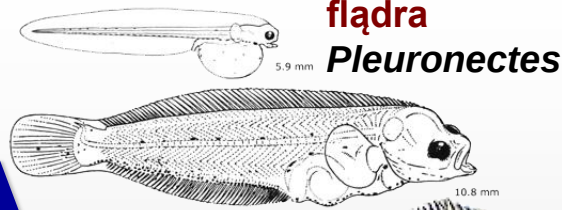
australijska
iglicznia
Phycodurus

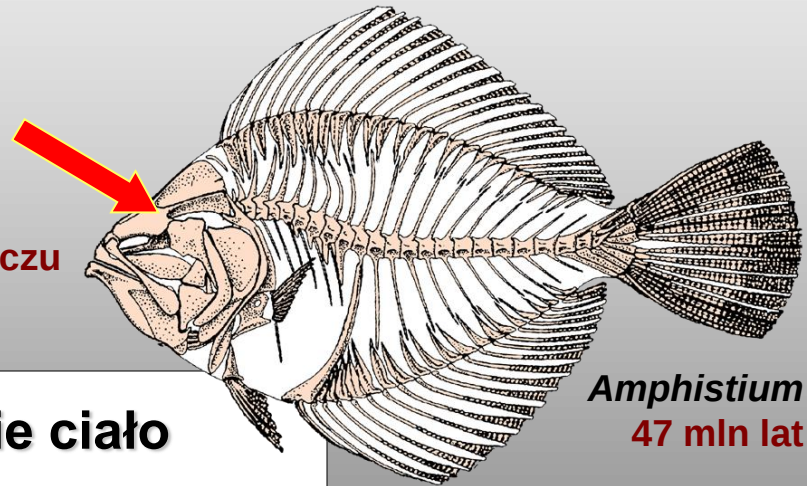
przy powolności dobór na pasywne wtapianie się w tło

TELEOSTEI MIMIKRA i asymetria

Pleuronecti(formes)

Trachinotus Amphistium Psettodes Citharus

- okoniowaty przodek miał wysokie ciało
- mógł skryć się w piasku tylko leżąc na boku
- wyzwoliło to selekcję na asymetrię czaszki

i wykorzystanie chromatoforów do mimikry

chromatofory
(żaby)

